

Міністерство освіти і науки України
Сумський державний університет

**СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНІ ПРОЦЕСИ
НА УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ:
ІСТОРІЯ, ПРОБЛЕМИ, ПЕРСПЕКТИВИ**

Матеріали
VI Всеукраїнської науково-практичної конференції

(Суми, 19 квітня 2019 року)

Суми
2019

ОЛІЦЬКИЙ В. О.
канд. іст. наук

ОСОБЛИВОСТІ ЦЕРКОВНОГО ЖИТТЯ СЛОБОЖАНЩИНИ

Слобожанщина виступала і виступає суто українським регіоном. Це проявляється у тому числі у духовних особливостях краю. Заселення Слобожанщини у середині XVII ст. відбувалося у складних політичних умовах. Край заселяли українці, вихідці переважно із правобережної України. Переселяючись на неосвоєні землі вони несли із собою не лише матеріальні речі але і духовні, спосіб організації суспільного та релігійного життя. Зокрема, це яскраво проявлялося у житті парафій. За давньою українською традицією, велику участь у церковних справах приймав народ. Це проявлялося, у тому числі, у виборах парафіянами священників на парафії, участі громадян у житті парафій. Переселенці, осівши на новому місці, однією із перших справ, починали будівництво церкви. Досить часто священиками ставали представники козацтва, або священики, що переселилися разом із своїми парафіями. Козаки і козацька старшина приймали участь у заснуванні монастирів. Наприклад, за сприяння сумського полковника Г. Кондратьєва було засновано сумські Успенський та Івано-Предтеченський монастирі [0, с. 178, 180]. Що стосується церков, то більшість із них будувалася за кошти парафій. Хоча, варто відзначити і той факт, що козацька старшина також приймала активну участь у побудові храмів.

Разом із переселенцями на територію Слобідської України потрапили і українські богослужбові книги. Таким чином, із самого початку заселення регіону, тут не просто переважала, а повсюдно була поширена українська мова

богослужіння, українська традиція організації парафіяльного та духовного життя.

Політично ж слобідський край підпорядковувався Московському царству. Саме тому, духовенство разом із іншими переселенцями вимушене було не лише присягнути московському цареві, але і визнати духовну владу Московського патріарха. Із 1657 до 1667 рр. церкви та монастирі Слобідської України, як і белгородські, входили до складу патріаршої області, але на соборі 1667 р. утворено Белгородську єпархію, до якої було приписано 15 слобідсько-українських міст [0, с. 179]. Як зазначає дослідник Слобожанщини Д. Багалій, через те, що белгородські митрополити перебували переважно у Белгороді, на чолі церковних справ на місцях стояли протопопи, які були посередниками між митрополитом та парафіяльним духовенством.

Політика ж Московської держави у церковних справах полягала у ліквідації українських національних особливостей духовного та церковного життя і уніфікації його із московським православ'ям. Виконавцями такої політичної лінії, будучи підконтрольними московському царю та воеводам, стали белгородські митрополити. Так, наприклад, митрополит Авраам виступив проти українського церковного звичаю обливати, а не погрузати дітей при хрещенні.

З часом, було наказано здати до Белгородської духовної консисторії богослужбові книги українських друкарень, замінивши їх московськими, або київськими надрукованими уже на московський лад. У 1720–1721 рр. не лише на Слобожанщині, але і на Гетьманщині за указами царя та Святійшого Синоду було дозволено видавати лише книги, повністю тотожні із такими самими книгами російськими, «щоб не було різниці та окремого наріччя». Особливо тяжкі часи для православної церкви настають за часів правління

Катерини II. Розпочинаються заходи щодо зросійщення богослужіння. Було заборонено богослужіння українською мовою. Навіть голос повинен був відповідати російському наріччю [0, с. 412]. У 1799 р. утворюються Слобідсько-Українська та Харківська єпархії [0, с. 180]. Проте це не означало пом'якшення ситуації. Зросійщення української церкви лише посилювалося.

Проте українські національні традиції зберігаються у повсякденному житті населення Слобожанщини, його традиціях, у тому числі релігійних та церковному будівництві. З часом ці традиції церковного будівництва на Слобожанщині викристалізуються у місцеві особливості побудови храмів.

У XVIII ст. на Слобожанщині розвивалися свої, суто регіональні контамінації хрестово-купольного та тридільного типів. Започаткував цей слобожанський тип мурованих храмів Успенський собор в Охтирці (1738 р.) [0, с. 18].

Що стосується дерев'яних храмів, вони також мали свою специфіку на Слобожанщині. Слобожанська школа є наймолодшою із усіх регіональних в Україні. Вона виникає лише у другій половині XVII ст. та вбирає в себе характерні риси деяких інших регіональних шкіл – наддніпрянської, сіверської, подільської. Для слобожанської школи характерні особливі форми гранчастих зрубів: це не правильні восьмигранники, а чотиригранні призми зі зрізаними кутами. Ця школа характеризується значною кількістю заломів у церковних верхах. Вертикальні складові залому дуже розвинені у висоту [0, с. 100–101].

У 1920-х рр., із відродженням української автокефалії населення Слобожанщини активно підтримує цей рух та переходить у лоно УАПЦ. Проте губернська та місцева влада чинить всілякі адміністративні перепони і прямо виступає проти цього руху. Але бажання парафій перейти до лона УАПЦ свідчить проте, що незважаючи на цілеспрямовану

політику зросійщення духовного та церковного життя Слобідської України, населення протягом трьох століть зберігало не лише свою самоідентичність, але і особливості церковного життя. Московській, а з часом і російській владі так і не вдалося уніфікувати церковне життя Слобожанщини із російським.

1. Багалій Д. Історія Слобідської України / ред. І. Піменова. Х.: Основа, 1991. 256 с.

2. Вечерський В. Православні святині Сумщини. К.: Техніка, 2009. 224 с.

3. Вечерський В. Дерев'яні храми України. К.: Наш час, 2007. 271 с.

4. Слобідський С. Закон Божий. К.: Видавничий відділ Української Православної Церкви Київського Патріархату, 2005. 654 с.